

SAKSBEHANDLER
Ståle Arfeldt Bergås
Cathrine Skrederstuen Rolland
Tove Elise Ihler

INNVALGSTELEFON

TELEFAKS
+47 22 94 04 04
postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

VÅR REF.
18/03671-13

DERES REF.

DERES DATO

ARK. B - Bygninger 2006-2019

VÅR DATO
15.09.2019

443 (Nordreisa) Nordreisa - Tr

Tore Konrad Elvestad
Reisadalen 2922
9151 STORSLETT

Gammelskolen i Sappen - Sappen vanhakoulu, gnr./bnr. 30/7, i Nordreisa kommune (Raisin komuuni) - vedtak om fredning

Foto: Ståle A. Bergås, Riksantikvaren

Vi viser til tidligere utsendt fredningsforslag for Gammelskolen i Sappen - Sappen vanhakoulu, gnr./bnr. 30/7, i Nordreisa kommune (Raisin komuuni), datert 13.3.2019 som har vært på høring hos berørte parter og instanser. På grunnlag av dette fatter Riksantikvaren følgende vedtak:

VEDTAK:

Med hjemmel i lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50 § 15 og § 19 jf. § 22, freder Riksantikvaren Gammelskolen i Sappen - Sapen vanhakoulu, gnr./bnr. 30/7, i Nordreisa kommune (Raisin komuuni).

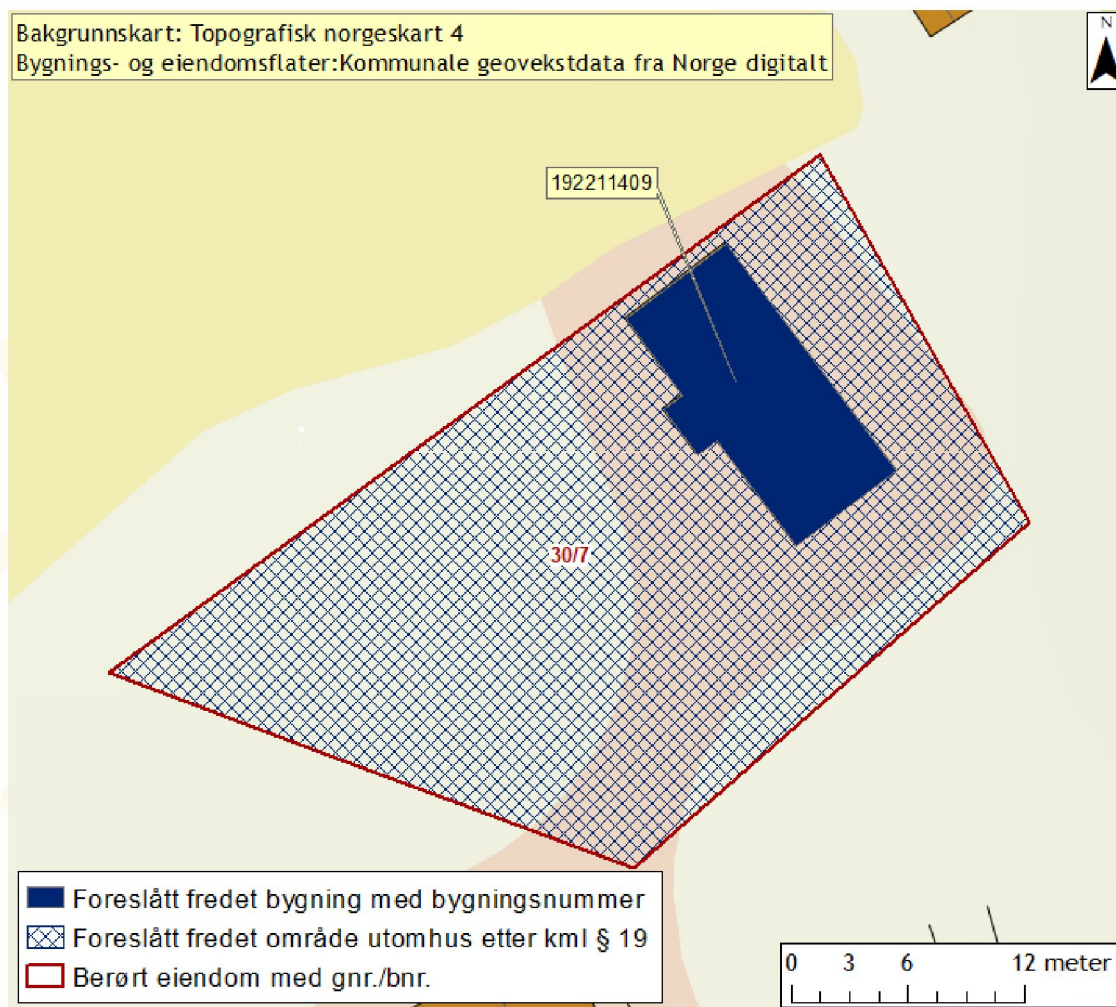
Omfanget av fredningen

Fredningen etter kulturminneloven § 15 omfatter følgende bygning:

- Gammelskolen i Sappen - Sapen vanhakoulu: bygningsnummer 192211409

Fredningen omfatter bygningens eksteriør og interiør og inkluderer hovedelementer som planløsning, materialbruk og overflatebehandling og detaljer som vinduer, dører, gerikter, listverk og trappeløp.

For å bevare virkningen av kulturminnet i miljøet, fredes et område rundt kulturminnet, jf. kulturminneloven § 19. Området som foreslås fredet er vist på kartet nedenfor.

Formålet med fredningen

Formålet med fredningen er å bevare Gammelskolen i Sappen - Sappen vanhakoulu som et kulturhistorisk og bygningshistorisk viktig eksempel på skolebygg og internatskole for kvenske barn i Nord-Troms. Bygningen har vært brukt som skolebygning helt siden 1891 og frem til 1950-tallet. Gammelskolen i Sappen - Sappen vanhakoulu er også et kulturminne fra tiden med fornorskningspolitikken av den kvenske befolkningen.

Fredningen av bygningens eksteriør skal sikre bygningens arkitektur. Både hovedstrukturen i det arkitektoniske uttrykket og detaljeringen, så som fasadeløsning, opprinnelige/eldre vinduer og dører, trapp, materialbruk og overflater, skal opprettholdes.

Formålet er videre å bevare rominndeling, bygningsdeler og overflater i de deler av interiøret som er kulturhistorisk interessant. Det er også vesentlig å ta vare på kulturhistorisk verdifulle uttrykk for bygningens historiske utvikling.

Formålet med fredningen av området rundt bygningen er å sikre virkningen i miljøet gjennom å opprettholde anleggets karakter av våningshus og internatskole slik det fremstår med den omkringliggende hagen og grøntområde.

Fredningsbestemmelser

Fredningsbestemmelsene er utformet i samsvar med fredningens formål og gjelder i tillegg til kulturminnelovens bestemmelser om vedtaksfredete kulturminner fra nyere tid.

Kulturminne fredet etter kulturminneloven § 15

1. Det er ikke tillatt å rive, skade eller flytte bygningen eller deler av denne.
2. Det er ikke tillatt å bygge om bygningens eksteriør eller interiør. Unntatt fra dette er eventuelle tilbakeføringer, jf. punkt 5.
3. Det er ikke tillatt å skifte ut bygningselementer eller materialer, forandre overflater eller utføre annet arbeid ut over vanlig vedlikehold på bygningens eksteriør, interiør eller konstruksjon. Unntatt fra dette er eventuelle tilbakeføringer, jf. punkt 5.
4. Alt vedlikehold og all istandsetting skal skje med materialer og metoder som er i tråd med bygningens egenart og på en måte som ikke reduserer de arkitektoniske og kulturhistoriske verdiene.
5. Tilbakeføringer til opprinnelig eller tidligere utseende og/eller konstruksjoner kan tillates i særlige tilfeller under forutsetning av at tiltaket kan gjøres på et sikkert, dokumentert grunnlag og etter dispensasjon fra forvaltningsmyndigheten.

Område fredet etter kulturminneloven § 19

6. Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendringer som kan forandre områdets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen. Dette gjelder alle former for bebyggelse, anlegg og utvidelse av vei eller parkeringsplass, oppsetting av gjerder, endring av beplantning eller belegg,

planering, utfylling og andre landskapsinngrep.

7. Det kan utarbeides en skjøtselsplan for området som eventuelt skal godkjennes av kulturminnemyndigheten. Skjøtselsplanen skal inneholde retningslinjer for bruk, vedlikehold og eventuell tilbakeføring på dokumentert grunnlag. Planen bør rulleres.

Følger av fredningen

Lovhenvisning

Når det gjelder behandlingen av fredete kulturminner og områder, vises det til kulturminneloven §§ 15a, 16, 17 og 18 og 19 og 21, samt ovennevnte fredningsbestemmelser.

Arbeider som krever tillatelse etter plan- og bygningsloven, må i tillegg forelegges kommunale myndigheter. Det gjøres oppmerksom på at tillatelser etter kulturminneloven må foreligge før arbeider i tråd med plan- og bygningsloven kan settes i verk.

Vedlikehold

Det er eier som har ansvar for det løpende vedlikeholdet av fredete bygninger og anlegg. Det grunnleggende prinsippet for vedlikehold av fredete bygninger er å bevare mest mulig av de opprinnelige eller eldre bygningselementene og detaljer som kledning, vinduer, dører, listverk, gerikter og overflatebehandling. Vedlikehold av fredete bygninger og anlegg skal så langt som mulig skje i samsvar med opprinnelig utførelse, teknikk og materialbruk og for øvrig i samsvar med fredningsbestemmelsene.

For mer informasjon om vedlikehold og forvaltning av fredete bygninger og anlegg, vises til Riksantikvarens informasjonsblader.

Dispensasjon

Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse/dispensasjon til å sette i gang alle typer tiltak som går ut over vanlig vedlikehold, jf. kulturminneloven §§ 15a og § 19 tredje ledd. Søknad om tillatelse skal sendes fylkeskommunen som avgjør om tiltaket kan iverksettes, evt. på visse vilkår. Oppstår det tvil om hva som anses som vanlig vedlikehold, skal fylkeskommunen likeledes kontaktes.

Økonomisk tilskudd

Det er anledning til å søke fylkeskommunen om tilskudd til vedlikehold og istandsettingsarbeider.

Dersom det etter § 15a blir gitt dispensasjon med vilkår som virker fordyrende på arbeidet, skal det gis helt eller delvis vederlag for utgiftsøkningen, jf. § 15a annet ledd.

Fylkeskommunen kan gi opplysninger om frist for innsendelse av og krav til søknad.

Kort karakteristikk av kulturminnet

Lars Hansen, som kom fra Finland, bygde opp Sappen gård fra 1791. I 1890 ble våningshuset, som vi i dag kjenner som Gammelskolen i Sappen - Sape vanhakoulu, reist av Adam Isaksen.

Det ble gitt rentefritt lån, mot at husverten leide bort deler av sin bolig til skolestue. Fra 1891 var det omgangsskole i ett av rommene i våningshuset. Fra 1913 ble hele bygningen tatt i bruk som skole. Fra 1928 ble det også internatskole med sovesaler i andre etasje og

undervisningsrom og kjøkken i første etasje. Gammelskolen i Sappen - Sape vanhakoulu var det første skolebygget som ble oppført i Nordreisa (Raisi).

Bygningen er av laftet tømmer i to etasjer med en asymmetrisk plassert spiss ark mot syd og nord, samt to mindre spisse arker plassert på hver side av denne mot syd. Hovedinngangen har et lite takoverbygg med møne og søyler og hvor den dobbeltfløyede inngangsdøren flankeres av to sittebenker. Bygningen er kledt med liggende trekledning av faspanel. Laftekassene er utført med kryssnov og laftehodene er kasset inn med stående høvlet panel. Taket er tekket med skifer. Vinduene har enkle rammer med enkel profilering, samt en enkel ornamentering i overkant med et skråstilt vannbord. Denne typen ornamentikk kan man finne igjen i finsk tradisjonell byggeskikk. Bygningen skiller seg ut i sitt miljø først og fremst ved en for sin tid utypisk størrelse.

På Gammelskolen i Sappen - Sape vanhakoulu var det primært kvenske barn. Et av målene med skolegangen var å lære seg norsk, som en del av fornorskningspolitikken. Gammelskolen i Sappen - Sape vanhakoulu er et godt eksempel på alle skolene og internatene som ble bygget i Troms for å gi de kvenske barna skolegang. Den er samtidig et kulturminne knyttet til fornorskningspolitikken.

For nærmere beskrivelse av kulturminnet vises det til vedlagt dokumentasjon.

Vurdering av kulturminnet. Begrunnelse for fredningsvedtaket.

Fornorskingspolitikk

Gammelskolen i Sappen - Sape vanhakoulu - ligger i Reisadalen (Raisinvankka), ved Reisaelva (Raiinjoki), som er et av de områdene i Nord - Troms hvor det har vært største bosetting av kvener. I 1875 var det 94 husstander som var kvenske eller norsk - kvenske av en befolkning 134 husstander i Reisadalen (Raisinvankka) og på 1800-tallet var kvenske det dominerende språket i Nordreisa, før fornorskningen førte til et språkskifte til norsk i området.

Internatskole

Det var flere grunner til at man startet med internatskole i Reisa. Det var lange avstander fra barnas hjemsted til skolen. Man hadde en oppfatning av at barna ville lære seg norsk raskere om de bodde på skolen. I en periode fikk de benytte kvensk som støttespråk og læreren behersket kvensk, men etter hvert ble dette strammet inn og det ble ansatt lærer som kun snakket norsk. Barna på Gammelskolen i Sappen - Sape vanhakoulu hadde høyt fravær fordi de også måtte bidra hjemme på gården. Dette kan også være en av grunnene til at internatskole ble innført. I 1913 ble hele bygningen skolebygning og fra 1928 ble bygningen utvidet med en andre etasje med oppløft, hvor det ble sovesaler og fra da av var det internatskole.

Skolebygningen

Gammelskolen i Sappen - Sape vanhakoulu var det først skolehuset som ble bygget i Reisa. Ifølge Nordreisa Bygdebok var det totalt ni skoler i Reisa før andre verdenskrig, hvorav det i dag til sammen er bevart tre; *Kjelleren, Solvoll og Sappen*. Gammelskolen i Sappen - Sape vanhakoulu er dermed en av ytterst få skoler som står igjen i et område som ble utsatt for den brente jords taktikk.

Bygningens planløsning med kjøkken og skolestue i første etasje, to sovesaler og kammers i andre etasje, samt den originale trappen er bevart. Bygningen er en sjeldent godt bevart bygning i sitt område og med et spesielt godt bevart eksteriør som fremstår uendret siden 1920-tallet, med eldre vinduer, enkel ornamentikk og skifer på taket. Bygningen har et overbygget inngangsparti med et lite saltak og i tillegg fire godt bevarte takarker.

Innvendig er det gjort en del endringer. Det er blant annet satt inn nyere kjøkken og bad, disse er ikke omfattet av fredningen.

Gammelskolen i Sappen - Sape vanhakoulu har gjennomgått tre epoker som gjenspeiler lovverket for skole og utdanning. Bygningen ble reist som våningshus i 1890, hvor ett rom ble brukt til skolestue. Byggingen var et konkret resultat av skoleloven av 1889, hvor antall skolelærer, fagkrets og lærerkrefter økte. Det var også mulig å få rentefritt lån til boligbygging mot at man leide ut deler av den til omgangsskole. Gammelskolen i Sappen - Sape vanhakoulu var i drift frem til 1950 da det ble bygget en ny skole ved siden av. Ved å frede et utomhusområde etter § 19 ivaretas området rundt skolen, slik det har sett ut tidligere med en åpen gresslette.

Gammelskolen i Sappen - Sape vanhakoulu er et viktig og godt kjent kulturminne i Reisadalen (Raisinvankka). Dagens eier av bygningen sørger for godt vedlikehold og formidler skolens historie og viktige aspekter ved kvensk kultur og historie. Skolen utgjør derfor både en kunnskapsverdi og har opplevelsesverdi knyttet til kvenske barn og deres skoletilværelse.

Tilstand og økonomiske konsekvenser av fredning

Riksantikvaren har gjennomført en visuell tilstandsvurdering av bygningen 19.10.2018.

Vurdering av tilstand og økonomi

Det er én bygning som er omfattet av fredningen. Ut ifra gjeldende Norsk Standard EN - NS 16096 har bygningen TG 2.

Ut ifra en samlet vurdering regner ikke Riksantikvaren med at det vil innebære vesentlige økonomiske merkostnader for staten å gjennomføre fredning av Gammelskolen i Sappen - Sape vanhakoulu.

Riksantikvarens myndighet

Det følger av kulturminneloven § 15 jf. § 22 at departementet kan frede byggverk og anlegg, eller deler av dem, av kulturhistorisk eller arkitektonisk verdi. Det følger videre av § 19 at departementet kan frede et område rundt et fredet kulturminne så langt det er nødvendig for å bevare virkningen av kulturminnet i miljøet eller for å beskytte vitenskapelige interesser som knytter seg til det. Myndighet til å fatte vedtak om fredning er delegert fra Klima- og miljødepartementet til Riksantikvaren jf. forskrift om faglig ansvarsfordeling mv etter kulturminneloven av 9. februar 1979 § 12 nr.1.

Lokalisering og eiendomsforhold. Reguleringsmessig status

Gammelskolen i Sappen - Sape vanhakoulu eies, ifølge matrikkelen.no, av Tore Elvestad. Eiendommer ligger i Nordreisa kommune ved Reisaelva.

Eiendommen er ikke berørt av reguleringsplaner.

Forholdet til naturmangfoldloven

Når kulturminneforvaltningen fatter vedtak, skal det samtidig gjøres en vurdering av om dette har innvirkning på naturmangfoldet. Dette følger av lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven). Lovens §§ 8-12 legges til grunn for vurderingen, jf. § 7.

Det er gjort søk i Artsdatabankens *Artskart* og Miljødirektoratets *Naturbase* for å fremskaffe nødvendig kunnskap for beslutningsgrunnlaget. Søket gjaldt sårbare og truede arter.

Det er ikke registrert sårbare eller truede arter i området som inngår i fredingen omkring den foreslåtte fredete bygningen. I Reisaelva (Raisinjoki) er det gjort funn av oter, men Riksantikvaren vurderer at fredingen av Gammelskolen i Sappen - Sopen vanhakoulu verken vil komme i konflikt med naturverdier eller påvirke naturmangfoldet i negativ retning.

Bakgrunn for fredningen

I 2016 startet Riksantikvaren opp et arbeid med å kartlegge og vurdere kvenske/norsk-finske kulturminner for fredning. Arbeidet gjøres i tett samarbeid med fylkeskommunene Troms og Finnmark, og i dialog med kvenske/norskfinske organisasjoner, ressurspersoner, eiere og museer. Målet er å bedre fredningslistens representativitet ved at fredningene i større grad skal gjenspeile Norges historie og dagens samfunn. Nasjonale minoriteters kulturminner er et av temaene hvor det til nå har vært gjennomført få fredninger. Kvenske/norsk-finske kulturminner er det fredet noen av, men de er hovedsakelig i Varanger i Finnmark. Fredningen av Gammelskolen i Sappen - Sopen vanhakoulu utvider bildet av finsk innvandring til Norge på 1800-tallet ved at den sammen med Tørfoss kvengård- Kuivakoski får frem Reisaalen (Raisinvankka) som et viktig område for kvensk kultur og byggeskikk.

Redegjørelse for saksgang og innkomne bemerkninger

Melding om oppstart av fredning ble, i samsvar med kulturminneloven § 22 nr.1, meddelt eieren og kommunen i brev av 2. november 2018. Samtidig ble dette kunngjort i avisene Nordlys og Framtid i Nord. Det kom inn to merknader:

Else Elvestad kom med forslag om å vurdere å endre benevnelsen på bygningen til *Gammelskolen i Sappen*, da det er slik skolen blir omtalt lokalt.

Riksantikvaren takker for innspillet og har tatt det til følge.

Ruijan kveeniliittu/Norske kveners forbund, RK-NKF skriver at; *de støtter helljertet arbeidet med fredning av Gamle Sappen skole slik det fremkommer i varsel om oppstart av fredningssak datert 2.11.2018. Videre sier de at; skolens historie beskriver på en meget god måte kvenenes historie og den urett det kvenske folket har blitt utsatt for gjennom en årelang fornorskning.*

Riksantikvaren utformet deretter fredningsforslag, og dette ble i samsvar med kulturminneloven § 22 nr. 2 sendt på høring til berørte parter 11. mars 2019. Samtidig ble det kunngjort i avisene Nordlys, Framtid i Nord og Norsk lysingsblad at fredningsforslaget var lagt ut til offentlig ettersyn i Nordreisa kommune.

Det ble gitt en frist på 6 uker fra kunngjøringsdagen til å komme med uttalelser. Det kom inn fire høringsuttalelser til fredningsforslaget:

Nord-Troms museum er positiv til fredningen av Gammelskolen i Sappen og stiller seg bak fredningsvedtaket. De skriver at; *den viktige kvenske kulturhistorien som bevares her vil gjennom en slik fredning bli enda bedre ivaretatt, Det er også et viktig minne i historien om fornorskningen. Fredningsforslaget er et viktig signal fra sentrale hold til en minoritet, hvis kultur har blitt utsatt for fornorskning, at den er verdt å ivaretas»*

Riksantikvaren takker for den positive uttalelsen fra Nord-Troms museum til støtte for fredningen av Gammelskolen i Sappen - Sopen vanhakoulu.

Else og Tore Elvestad bemerket at *Gammelskolen i Sappen* er den lokale navnet på bygningen etter at den opphørte som skole og ikke *Gamleskolen i Sappen*, slik det sto i høringsforslaget. De kom videre med forslag om oppfølging av utomhusområdet rundt skolen, som foreslås fredet etter § 19, og vil bidra til en tilbakeføring til slik det var da bygget ble brukt til skoleinternat.

Riksantikvaren beklaget at navneforslaget ved en feil ikke ble rettet til høringen. Riksantikvaren har i etterkant rettet opp navnet til *Gammelskolen i Sappen* i dokumentene.

Riksantikvaren er positiv til at eier ønsker å gjøre tiltak for å tilbakeføre utomhusområdet og til å fjerne trær som kan være til skade for bygningen. Enderinger må gjøres i samråd med fylkeskommunen.

Kvensk råd mener at kvenske navn bør benyttes som hovednavn på objektene, siden det er snakk om kvenske kulturminner. Rådet foreslår *Sapen vanhakoulu - Gamleskolen i Sappen*.

Raisin kveeni-suomi seura/Nordreisa kvensk finsk forening og Kvenlandsforbundet kom med en sterk anmodning om at man bruker det kvenskfinske navnet på skolen som formelt navn. Det foreslås at følgende navn brukes: *Sapen vanhakoulu (Gamleskolen i Sappen)*.

Riksantikvaren takket for innspillene og vil benytte det kvenske navnet *Sapen vanhakoulu* i tillegg til *Gammelskolen i Sappen*, som er det navnet eiendommen er mest kjent under og som er det navnet som brukes om eiendommen i Matrikkelen.

I henhold til kulturminneloven § 22 nr. 3 skal forslag om fredning legges frem for kommunestyret før vedtak om fredning fattes. Fredningsforslaget og innkomne uttalelser ble oversendt kommunen i brev av 21.5.2019. Kommunestyret behandlet saken i møte 24.6.2019. Kommunestyret uttalte; *Oppvekst- og kulturutoalgets innstilling enstemmig vedtatt.*

Deres vurdering:

Nordreisa kommune ser positivt på at Gammelskolen i Sappen - Sapen vanhakoulu får status som fredet. Fra før finnes det to bygningsmiljø i kommunen som er fredet: Havannes handelssted (vedtaksfredet i 1942) og Fiskarbondens stue i Bakkeby (automatisk fredet i 2010). Disse bygningsmiljøene representerer henholdsvis norsk og samisk kultur. Med fredning av Gammelskolen i Sappen - Sapen vanhakoulu og Tørfoss kvengård - Kuivakoski, får vi i SNordreisa fredede anlegg som også representerer den kvenske befolkningen og kulturarven. – Og hele «de tre stammers møte» er representert.

Fredningen medfører ingen økonomiske konsekvenser for kommunen. Eier kan søke fylkeskommunen om tilskudd til vedlikehold og istandsettingsarbeider.

Riksantikvarens bemerkninger til høringsuttalelsene

Gammelskolen i Sappen - Sapen vanhakoulu er løftet frem lokalt som et kulturminne for fredning. Riksantikvaren vil takke alle som har bidratt med kunnskap og uttalelser. Riksantikvaren ser også med glede at fredningsforslaget ble enstemmig vedtatt i kommunestyret.

Opplysning om klageadgang og tinglysing

Riksantikvarens vedtak om fredning kan påklages til Klima- og miljødepartementet, jf. forvaltningsloven § 28. Eventuell klage stiles til Klima- og miljødepartementet, men sendes Riksantikvaren innen tre uker fra fredningsvedtaket er mottatt, jf. forvaltningsloven § 29.

Fredningsvedtaket vil bli tinglyst av Riksantikvaren i samsvar med kulturminneloven § 22 nr. 5

Vennlig hilsen

Hanna Geiran
riksantikvar

Linda Veiby
fung. avdelingsdirektør

Brevet er elektronisk godkjent uten underskrift

Vedlegg:

Fredningsdokumentasjon, «Å eie et fredet hus», Rundskriv om enklere og raskere dispensasjonsbehandling

Kopi uten vedlegg til: Nordreisa kommune, Postboks 174, 9156 STORSLETT/ Troms fylkeskommune, Postboks 6600, 9296 Tromsø/ Klima- og miljødepartementet, Postboks 8013 Dep, 0030 OSLO/ Nord-Troms Museum, Hovedvegen 2, 9151 STORSLETT/ Halti kvenkultursenter IKS, Hovedveien 2, 9151 STORSLETT/ Norske Kveners forbund - Ruijan kveeniliitto, Karlsøyveien 18, 9015 TROMSØ/ Kvenlandsforbundet, v/Bjørnar Seppola, 9143 SKIBOTN/ Norsk Finsk Forbund - Norjalais-Suomalainen Liitto, C/O Espen RobertsenSkallelv, 9800 VADSØ/ Sveinulf Hegstad, Fortidsminneforeningen - Troms avdeling, Postboks 942, 9259 TROMSØ